

ANADOLU'DA SELÇUKLU KERVANSARAYLARI

M. Kemal Özergin

I.

ARAŞTIRMALARA KISA BİR BAKIŞ

Selçuklu Türkleri'nin vardığı medenî seviyeyi en belîğ bir şekilde gösteren hususlardan biri olan kervansaraylar üzerinde yapılan çalışmaların kısa ve sınırlı bir geçmişi vardır.

Bu konuda şimdiye kadar yapılan araştırmalar iki grupta toplanabilir. Bir gurubu Anadolu'da genel ölçüde ilmi gezi (arkeoloji, epigrafya v.b.) yapanlardan selçuklu hanlarına dâir not toplayanlar teşkil eder. Bu gurupdaki XVIII. ve XIX. yüzyıl seyahatlerinin bazılarında bulunan notlar kısa ve kifâetsizdir. Ancak Fr. Sarre (*Reise in Kleinasien*, Berlin 1896), Cl. Huart (*Épigraphie arabe d'Asie Mineure*, Paris 1895; *Konia, La ville des derviches tourneurs*, Paris 1897) ve H. Rott (*Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, Leipzig 1908) hanlar üzerinde daha etraflıca durmuşlardır. Diğer gurubu sırf selçuklu kervansarayları ile meşgul olanlardır. E. Naumann'ın selçuklu yapılarını topluca ele alan makalesi (*Seldschukische Bau-denkmäler in Kleinasien*, Süddeutsche Bauzeitung, 1896)'ni bir kenara bırakırsak, bu konuda ilk müstakil çalışmayı yapan merhum H. Edhem [Eldem] Bey'dir (*Die seldschukischen Hane in Anatolien*, Osmanischer Lloyd, 22 Februar 1918; daha sonra TOEM vb.). Onu takiben K. Müller, sadece önceki yayınlardan faydalanarak o zamana kadar tanınmış olan kervansaraylardan topluca bahsetti (*Die Karawanseraï im Vorderen Orient*, Berlin 1920).

1925 yılından sonra selçuklu hanları konusunda faydalı araştırmalar yapan üç kişiyi görüyoruz. Bunların birincisi R. M. Riefstahl (*Turkish Architecture in Southwestern Anatolia*, Cambridge (Mass.) 1931; yayınlanmayan notları New York Üniv.-deki arşivinde), diğerleri A. Gabriel (*Les Antiquités turques d'Anatolie, Syria* 10 (1929); *Monuments turcs d'Anatolie*, I-II, Paris 1931 ve

1934; *Voyages archéologiques dans la Turquie Orientale*, I-II, Paris 1940) ile H. H. von der Osten (Şikago Üniv. bildirilerinde ve *Anatolische Wege*, Eranos XLIX (Göteborg 1951), 61-84)'dir. Aynı sıralarda G. de Jerphanion (*Les églises rupestres de Cappadoce*, Paris 1925; *Mélanges d'Archéologie Anatolienne*, Beyrouth 1928), B. Pace (*Ricerche nella regione di Conia, Adalia e Scalonova*, Annuario... Oriente, VI-VII (1923-24), 343 vd.) ve İ. H. Uzunçarşılı (*Kitabeler*, I-II, İstanbul 1927 ve 1929) yayınladıkları eserlerinde selçuklu hanlarından da bahsetmişlerdir.

Daha sonra yapılan bölge araştırmalarında selçuklu hanlarına geniş ölçüde yer verilmeye başlandı: S. F. Erten, *Antalya vilâyeti tarihi*, İstanbul 1940 (buradan alınarak *Turistik Antalya*, Ankara 1952); K. Bittel, *Kleinasiatische Studien*, İstanbul 1942; F. Soyman-İ. Tongur, *Konya eski eserler klavuzu*, Konya 1944; A. Gökoğlu, *Paphlagonia, gayri menkul eski eserler ve arkeolojisi*, Kastamonu 1952. İlk defa Dr. O. Turan, selçuklu çağı kaynaklarında adı geçen kervansarayları da toplayarak, bunların mahiyet ve fonksiyonlarını etraflı bir şekilde ele aldı (*Selçuk kervansarayları*, Belleten, X/39 (Temmuz 1946), 471-496).

Selçuklu kervansarayları en titiz ve çalışkan araştırmacısını Prof. Dr. K. Erdmann'ın şahsında buldu. Onun 1953 yazından beri yaptığı çalışmalar tekâmül ve tekemmül etti (*Beobachtungen auf einer Reise in Zentralanatolien im Juli 1953*, Archäologischer Anzeiger 1954, 160-207; *Notizen zum inneranatolischen Karavansaray*, Kunst des Orients, II (1955), 5-29; *Das anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts*, I-II, Berlin 1961). Bu arada E. Diez-O. Aslanapa'nın müşterek eserlerindeki (*Türk sanatı*, İstanbul 1955) kısımlar ile Cl. und G. Holzmeister-R. Fahrner'in eseri (*Bilder aus Anatolien, Höhlen und Hane in Kappadokien*, 1955) de kaydedilmelidir.

Dr. R. O. Arık'ın sınırlı kalan notları (*Ankara-Konya, Eskişehir-Yazılıkaya gezileri*, Ankara 1953) yanında, bazı selçuklu hanları üzerinde çok istifâdeli çalışmalar yapan T. Özgüç ve M. Akok'un araştırmalarını anmak gereklidir (*Ağzıkara han*, Yıllık araştırmalar dergisi, I (1956), 93-105; *Sarıhan*, Belleten, XX/79 (Tem. 1956), 379-383; *Alayhan, Öresunhan ve Hızırilyas köşkü*, Belleten, XXI/81 (Ocak 1957), 139-148; *Üç selçuklu âbidesi: Dolay han, Kesik köprü kervansarayı ve Han câmii*, Belleten, XXII/86 (Nisan 1958),

251-259; *Afşin yakınına Eshâb-ı kehf külliyesi*, Yıllık araştırmalar dergisi, II (1958), 77-91). Fr. Taeschner ise, Anadolu'da aynı konuda yaptığı uzun bir gezinin (bk. E. Diez-O. Aslanapa, *Türk sanatı*, 311) sonuçlarını, umumî mahiyetteki bir makalesi (*Die Entwicklung des Wegenetzes und des Verkehrs im türkischen Anatolien*, Anadolu araştırmaları, I/2 (1959), 169-193) hariç, henüz yayınlamamıştır.

Bu kataloğa dair

1959 sonlarında kabul edilen "*Anadolu Selçukluları çağında Anadolu yolları*" konulu doktora tezimde, bütün yayınlardan faydalanarak, selçuklu kervansaraylarının bir kataloğunu meydana getirmeye çalışmış ve tezimde kullanmışım. Daha sonraki yıllarda yapılan araştırmalarla bu katalog bir hayli genişledi. Dr. K. Erdmann'ın konuyu en geniş şekilde ele alan eseri (*Das anat. Karavansaray...*) yayınlanınca, onun daha bir çok handan habersiz kalmış olduğu görüldü. Gerçekten burada, şimdiki haliyle verilen katalogda onunkinden fazla olarak 35 selçuklu hanından başka, üzerinde inceleme yapılması gereken 19 han ile, selçuklu çağı yolu üzerinde bulunup araştırılması elzem olan, "han" ile ilgili ad taşıyan 23 iskân yeri vardır. Bunların da incelenmesi gerekli idi. Katalogun burada bu haliyle, yani yerlerinde araştırma ve inceleme yapmadan verişimin tek sebebi, gerekli maddî imkânı bir türlü temin edemeyişimdir¹.

Selçuklu mimarisinin devamı mahiyetinde olan Beylikler devri eserlerinin de, "geç devir" kaydı ile, dahil edildiği bu katalogda, bir kaç hariç bütün hanlar, yukarıda anılan doktora tezimin selçuklu yolları örgüsündeki yerlerine konularak, alfabe dizisinde verilmiştir. Ait olduğu yol kaydının yanında görülen parantez içindeki sayı, o hanın ilk hareket yerinden itibaren kaçınıcı konak olduğunu göstermektedir. Nitekim yazının sonuna eklenen haritada da, hanların bu sırası görülecektir. Hanlar arasında verilmeye çalışılan mesafe ölçülerinin (km.) çoğu da elbette takribidir. Ayrıca bu yazıyı daha fazla genişletmemek üzere, bibliyografya olarak çok kere sadece "Erdmann" gösterilmek suretiyle orada da olan eserlerin tekrarından kaçınılmıştır.

¹ Burada, bana 1980 Eylülünde bazı hanları görmem imkânını sağlayan Karayolları Genel Müdürlüğüne teşekkürlerimi bildirmeyi bir borç bilirim.

II. SELÇUKLU KERVANSARAYLARI KATALOĞU (Anadolu)

(1) **Ağlasun hanı.** Antalya - Isparta yolunda (6). Bucak'tan 28-30 km., Ağlasun köyü içinde. Isparta'ya 27 km. Yaşlıların bildirdiğine göre, burada bulunan büyük bir hanın taşları sökülerek çeşitli inşaatlarda kullanılmış olup, şimdi mevcut değildir. Hanın bulunduğu mevkie bugün bile "Han-ardı" denmektedir. Bu meydanda haftalık pazar kurulmuş.

S. F. Erten. *Antalya vilâyeti tarihi*, İstanbul 1940, 78.

(2) **Akbaş hanı** (İbn Bîbî : Kârvânsarây-ı Kaymaz?; Dibi-delik h.). Aksaray - Konya yolunda (7). Katrancı hanı'ndan 16 km. kadar, Sasa dağı (1500 m.)'nın kuzeyindeki Akbaş mevkiinde. Kitâbesiz. Harap. Holü 17.50 x 18 m. ölçüsünde. Avlusu yıkılmış. Selçuklu kaynaklarında adı geçen ve yeri bu cıvara düşen "Kaymaz kervansarayı", "Girive-i Kaymaz" ve "Menzil-i Kaymaz" burası olmalıdır.

Erdmann, nr. 7 (IA, 1b, nr. 1); İbn Bîbî, IV, 325; Anonim. *Tevârih-i öli Selçuk*, nr. F. N. Uzluk, Ankara 1952, 61; Mevlânâ, *Fihî mâfih*, trc. M. Ü. Tarıkâhya, İstanbul 1954, 72.

(3) **Akhan.** Aksaray - Konya yolunda (2). Aksaray'dan 22 km. batıda, aynı adlı yaylada. Kitâbesiz. Holü 25 x 25 m., avlusu 30 x 30 m. ölçüsünde. Çok harap. Dr. Erdmann, "Kılıç-arслан hanı (İbn Bîbî)" olduğunu tahmin ediyor.

Erdmann, nr. 60 (IIA, nr. 1).

(4) **Akhan** (Boz h.). Eğridir - Denizli yolunda (5). Çardak hanı'ndan 65 km., Denizli'nin 7 km. kadar kuzeydoğusunda Goncalı yakınında. İki kitâbesine göre "hân", [Vâli Seyfeddin] Kara-sunçur b. 'Abdullâh tarafından yaptırılmış olup, holü 30 Receb 651/25 Eylül 1253-de, avlusu ise 1 Cumādâ II. 65(2?)/19 Temmuz 1254-de tamamlanmıştır. Holü 16 x 17 m., avlusu 25 x 25 m. ölçüsündedir.

Erdmann, nr. 19 (IA, 2a, nr. 11); F. A. Akça. *Laodikya*, Denizli 1937, 62-68; ayn. müell., *Küçük Denizli tarihi*, Denizli 1945, 26-31.

(5) **Alara hanı.** Antalya-Alanya yolunda (4) Antalya'dan 105 km., Alara çayı sol kenarında, Okurcalar köyü yakınında. Kitâbesine göre "hân", Sultan I. 'Alâ'eddin Keykubâd tarafından yaptırılmış ve 629/1232 yılında tamamlanmıştır. Değişik tiptedir.

38 50x49.50 m. ölçüsünde. Ortasında 5x37 m. ölçüsünde küçük bir avlu vardır. Harap.

Erdmann, nr. 58 (IC, nr. 4); I. H. Konyalı, *Alanya*, İstanbul 1946, 337-371.

(6) **Alay hanı** (<Alâiye hanı) (Alayın h.). Kayseri-Aksaray yolunda (6). Sarı han'dan 57 km. kadar, Nevşehir'in 35 km. batısındaki Alay köyü yanında. Kitâbesiz. Adına göre, Sultan I. Alâeddin Keykubâd'ın (1219-1236) eseri olmalıdır. Bu güzel hanın holü 28 50x41.50 m., avlusu 41.50x39 m. ölçüsünde. Çok harap.

Erdmann, nr. 24 (IA, 2b, nr. 1).

(7) **Altun-apa hanı** (İbn Bîbî : Kârvânsarây-ı Altun-apa; Selçuk h.). Konya-Beyşehir yolunda (2). Konya'dan 22 km.-de, Altunhapa mevkiinde. Kitâbesiz. Sipehsâlâr Şemseddin Altun-apa tarafından, 598/1201-2 yılından önce yaptırılmıştır. Dikdörtgen plânlı, holü 17x24 m., avlusu 17x23 m. ölçüsünde. Çok harap.

Erdmann, nr. 1 (IA, 1a, nr. 1).

(8) **Altun-apa hanı** (Arkit, Arkıd, Argıt h.). Konya-Çay yolunda (7). Ilgın'dan 19 km., Arkıthani'nde. Kitâbesiz. 598/1201-2 yılından biraz önce ve Sipehsâlâr Şemseddin Altun-apa tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı devrinde tamir ve değişiklik görmüş. Holü 16.50x26 m., avlusu 16.50x18.50 m. ölçüsünde.

Erdmann, nr. 2 (IA, 1a, nr. 2).

(9) **Atabey hanı.** Sinop-Ankara yolunda (3). Kastamonu'nun güneydoğusundaki Akkaya bucağına bağlı Elmayakası köyü civarında ve Karadere çayı kenarında. Gökçe ağaç hanı'ndan 100 km. Kitâbesiz. Geç devir eseri. Han, 21x14 m. ölçüsünde, 6 taşayaklı ve tonoz örtülü. Çok harap.

A. Gökoğlu, *Paphlagonia*, Kastamonu 1952, 349.

(10) **Bardakçı hanı.** Çay-Seyyitgazi yolunda (2). Seyyitgazi'nin 22 km. güneydoğusundaki Bardakçı kasabasında. Osmanlı devrinde tadile uğramış olup, şimdi câmi olarak kullanılıyor.

Erdmann, nr. 69 (IIB, nr. 1).

(11) **Bor hanı.** Ürgüp-Ereğli yolunda (6). Bor'un hemen dışında, ana yol üzerinde. Kitâbesiz. 14.50x19 m. ölçüsünde ve 6 taşayaklı idi. Avlusuz. Şimdi mevcut değil.

Erdmann, nr. 46 (IB, 1, nr. 6).

(12) **Böğet hanı.** Ankara-Konya yolunda (4?). Sultan hanı'nın 10 km. kadar kuzeyinde Böğet (Büket) mevkiinde. Kitâbesiz.

Han 16.30 x 18.70 m. ölçüsünde. Çok harap.

Erdmann, nr. 71 (II B, nr. 3).

(13) **Burma hanı.** Seydişehir-Alanya yolunda (4). Ebû'l-Hasan hanı'nın 15 km. kadar güneyinde, Burmahan köyünde. Kitâbesiz. Çok harap.

S. F. Erten, *Antalga vilâyeti tarihi*, İstanbul 1940, 78; *Turistik Antalga*, Ankara 1952, 29.

(14) **Caca Beg hanı** (Kesik-köprü h.). Kırşehir-Aksaray yolunda (2). Kırşehir'in 18 km. kadar güneyinde, Kızılırmak yakınındaki Kesikköprü köyünde. Kitâbesine göre "hân", [Kırşehir vâlisi Nüreddin] Cibrâ'il b. Cece [= Caca Beg] tarafından yaptırılmış ve 667 Muharrem (Eylül 1268)'inde tamamlanmıştır. Holü 16.50 x 24.50 m., avlusu 19x34.50 m. ölçüsünde olup, kapalı kısım 10 taş-ayaklıdır.

Erdmann, nr. 21 (IA, 2a, nr. 13); C. H. Tarım, *Kırşehir tarihi üzerinde araştırmalar*, Kırşehir 1938, 201.

(15) **Cibice hanı** (Pegolotti : Gavazera sulla montagna; osm. kayn. : Zerun h., Keşiş h.). Erzurum-Sivas yolunda (3). Cimin bucağı doğusunda bulunan Keşiş dağlarının güneydoğusundaki Cimin boğazı ("Cibice gedüğü")'nda olmalı, tam yeri belli değil. Hakkında fazla bilgimiz yoktur.

Pegolotti, *Mercatura*, 390; Taeschner, *Weg.*, II, taf. 38 (< Evliya Çelebi, 374, 378; V. 53).

(16) **Çakallı hanı** (Çakal h.). Samsun-Amasya yolunda (2). Samsun'dan 35 km. güneyde, Çakallı köyü yanında. Kavak'ın 11 km. kuzeyinde. Kitâbesiz. Osmanlı devrinde esaslı tamir ve tadil görmüş. Holü 22x32.50 m., avlusu 31x20 m. ölçüsünde.

Erdmann, nr. 22 (IA, 2a, nr. 14).

(17) **Çamalak hanı.** Zile-Kırşehir yolunda (4). Seyfe gölü'nün kuzeydoğusundaki Çamalak köyünde, Malya çölü (İbn Bîbî : Şahrâ-i Malya)'nün doğusunda, Kırşehir'e 45 km. Kitâbesi yok. İhtiyarların rivâyetine göre, bu hanın taşları sökülerek Yozgat'a taşınmış ve Çapanoğlu câmii'nin inşaatında kullanılmıştır.

C. H. Tarım, *Kırşehir tarihi*, Kırşehir 1947, 9 not 4; ayn. müell., *Kırşehir tarih ve coğrafya lâgatı*, Kırşehir 1940, 35.

(18) **Çardak hanı** (Han-âbâd h.). Eğridir-Denizli yolunda (4). Pınar-başı hanı'ndan 60 km. Acı göl'ün batısında, Çardak köyü yakınında. Kitâbesine göre "rıbâf", Kündestabl Esedüddin

Ayaz b. 'Abdullâh el-Şihâbî tarafından yaptırılmış ve 627 Ramazanı (Temmuz-Ağustos 1230)'nda tamamlanmıştır. Holü 25x29.50 m., avlusu 34.50x32 m. ölçüsünde.

Erdmann, nr. 15 (IA, 2a, nr. 7).

(19) **Çavlı hanı.** Besni-Kayseri yolunda (6). Elbistan'ın kuzeybatısında, Çavlı (Çoğluhan ?) köyünde, bir höyük eteğinde. Kitâbesi yok. Adından anlaşıldığına göre, Elbistan vâlisi Emîr Mübârizeddin Çavlı (XIII. yy. ilk yarısı) tarafından yaptırılmış olmalı. Büyük ölçüde (belki Karatay hanı kadar) bir han idi. Şimdi bir kaç duvar parçası kalmıştır.

Erdmann, nr. 82 (IIC, nr. 5); *İslâm ans.* "Elbistan (M. H. Yınanç)".

(20) **Çekerek-suyu hanı.** Zile-Kırşehir yolunda (2). Zile'den 60 km. güneyde, Çekerek suyu üzerindeki köprü yanında. Kitâbesiz. Muhtemelen Vâlide Sultan Melike Mâh-peri Hatun tarafından, XIII. yüzyıl ortalarına doğru yaptırılmıştır. Holü 19x25 m. avlusu 27x27.50 m. ölçüsünde. Harap.

Erdmann, nr. 13 (IA, 2a, nr. 5).

(21) **Çınçınlı-sultan hanı** (Cimcimli-sultan h., Saray-köyü h., Saray-özü h.). Zile-Kırşehir yolunda (3). Çekerek-suyu hanı'nın 15 km. güneyinde, Karamağara'nın 16 km. kuzeyinde, Sarayözü civarında. Kitâbesiz. Muhtemelen Vâlide Sultan Melike Mâh-peri Hatun tarafından yaptırılmıştır. Gene bu Hatun'a ait, Karamağara camiindeki bir kitâbe ile Çöteli'deki diğer kitâbenin tarihleri 637/1239-40'dır. Holü 23x26-7 m., avlusu 31x26 m. ölçüsünde ve çok harap. Yakınında bir ılıca vardır.

Erdmann, nr. 37 (IA, 2b, nr. 14).

(22) **Çifte han.** Konya-Toroslar yolunda (3). Ulukışla'nın 20 km. doğusunda. Çiftehan istasyonunun doğusunda. Buradaki ılıca'nın Selçuklular devrine inen eskiliği vardır. Bu bakımdan adının işaret ettiği üzere burada bir selçuklu hanı da olmalıdır. Nitekim osmanlı kaynaklarında Çifte-han'ın eskiliğine işaret var.

Taeschner, *Weg.*, I, 102, 104, taf. 14 ve 15; R. Reman, *Balneoloji*, İstanbul 1942, 505-507.

(23) **Çiftlik hanı** (Yıldız h., Artova h., Temene h.). Tokat-Sivas yolunda (4). Tahtoba hanı'ndan 15 km., Çiftlik (Artova) köyünün 2 km. güneyinde. Kitâbesiz. Han 19x27 m. ölçüsünde ve 8 taş-ayaklıdır. Avlusuz. Harap.

Erdmann, nr. 44 (IB, 1, nr. 4).

(24) **Dazyâ hanı**. Amasya-Tokat yolunda (3). Türhal'm kuzeyindeki Dazyâ köyünde. Kitâbesiz. Osmanlı devrinde, câmi olmak üzere, tadil ve tamir edilmiştir.

Erdmann, nr. 77 (IIB, nr. 9).

(25) **Deve hanı**. Seyyitgazi'de. Kitâbesi yok. Geç devir eseri olmalı. Avlusuz. Han 15.50x18.50 m. ölçüsünde. Şimdi haraptır.

Erdmann, nr. 41 (IB, 1, nr. 1).

(26) **Dibli hanı**. Harput-Divriği yolunda (3) olmalı. Prof. Dr. K. Erdmann'ın tesbitine göre, Sivas Müzesi'nde bulunan vilâyet eserleri haritasında Divriği'nin doğusundaki Dumenca (?) yakınında 1292 tarihli bir "Dibli han" işaretlenmiştir. Hakkında fazla bilgi yoktur.

Erdmann, nr. 84 (IIC, nr. 7).

(27) **Dokuzun hanı** (Dokuzun - derbend h.). Konya-Çay yolunda (3). Konya'dan 24 km., Derbend mevkiinde. Kitâbesine göre "rıbâ", Emîr-i İgdişân Hâcî İbrâhîm b. Ebî Bekr tarafından yaptırılmış ve 607 Muharrem (Temmuz 1210)'inde tamamlanmıştır. Mimarı 'Osman b. 'Abdirrahman'dır. Holü 17.50x22.50 m., avlusu 17.50x22 m. ölçüsünde. Kapalı kısımda 2-şer sıra halinde 8 taş-ayak var. Harap.

Erdmann, nr. 4 (IA, 1a, nr. 4).

(28) **Dolay hanı** (Til h.). Ürgüp-Ereğli yolunda (2). Ürgüp'ten ← 30 km., Derinkuyu'nun Til köyünde. Kitâbesiz. Avlusu tamamen yıkılmış. Kapalı kısım ise 23x22 m. ölçüsünde. Çok harap.

Erdmann, nr. 8 (IA, 1b, nr. 2).

(29) **Ebû'l-Hasan hanı** (Bulhasan h.). Seydişehir-Alanya yolunda (3). Ortapayam hanı'nın güneybatısında, Köprü-suyu vâdisindeki Bulasan köyü yakınında. Kitâbesi yok. Çok harap.

Erdmann, nr. 79 (IIC, nr. 2).

(30) **Ebû'l-Kasım Ahmed hanı** (Niksar h.). Niksar kasabasında. Binası mevcut değil. Melik Gazi türbesi duvarındaki kitâbesine göre bu "hân", Ebû'l-Kasım A' med b. 'Abdullah tarafından inşâ ettirilmiş ve 621/1224 yılında tamamlanmıştır.

Erdmann, nr. 76 (IIB, nr. 8); İ. H. [Uzunçarşılı], *Kitâbeler*, I, İstanbul 1927, 63-67.

(31) **Ebû'l-Mücâhid Yûsuf hanı** (Çay h.). Çay kasabasında.

İshaklı'dan 20 km. Kitâbesine göre "hân", [Ebû'l-Mücâhid] Yûsuf b. Ya'kûb tarafından yaptırılmış ve 677/1278-79 yılında tamamlanmıştır. Yanındaki medresede bulunan kitâbeden mimarının Oğulbeğ b. Muhammed olduğu anlaşılıyor. Holü 26x27 m. ölçüsünde ve 4-er sıralı 16 taş-ayaklıdır. 31x38 m. ölçüsündeki avlusu yıkılmış.

Erdmann, nr. 39 (IA, 2b, nr. 18).

(32) **Eğret hanı**. Çay-Kütahya yolunda (2). Afyon'dan 38 km., Eğret'de. Kitâbesi yoktur. Geç devir eseri olmalı. Avlusuz. Han 14.50x22 m. ölçüsünde olup, 8 taş-ayaklı.

Erdmann, nr. 42 (IB, 1, nr. 2).

(33) **Eli-kesik hanı**. Konya-Eğridir yolunda (3). Kavak hanı'nın ← 10 km. kuzeybatısında, Başara-suyu vâdisinde. Kitâbesi yok. Holü 12x16 m., avlusu 13x8 m. ölçüsünde. Haraptır.

Erdmann, nr. 5 (IA, 1a, nr. 5).

(34) **Ertokuş hanı** (Gelendost h., Selçuk h., Kudret h.). Konya-Eğridir yolunda (5). Kireli hanı'ndan ← 68 km., Gelendost kasabası yakınında. Kitâbesine göre, [Atabeg Emîr] Mübârizeddîn Ertokuş tarafından yaptırılmış ve 620/1223 yılında tamamlanmıştır. Holü 17x24.50 m., avlusu 20.50x28 m. ölçüsünde olup, kapalı kısımda 8 adet taş-ayak vardır.

Erdmann, nr. 11 (IA, 2a, nr. 3).

(35) **Eshâbıkehf hanı**. Besni-Kayseri yolunda (4). Afşin (Efesus)'in 5 km. batısında. Kitâbesi yok. Burada mevcut külliye'nin bânisi olan Maraş vâlisi Nuşrateddîn Hasan b. İbrâhîm (ölm. 632/1234-35) tarafından yaptırılmış. Rıbât (= tekke)'in tarihi 612/1215-16, Câmînin tarihi 630/1232-33'dür. Han 27x34 m. ölçüsünde. Ortasında 8x18 m.-lik bir avlu var.

Erdmann, nr. 59 (IC, nr. 5); *İslâm ans.* "Elbistan (M. H. Yınanç)".

(36) **Evdîr hanı** (Eski h.). Antalya-Isparta yolunda (2). Antalya'nın 18 km. kuzeybatısında, Uzunkuyu mevkiinde. Kitâbesine göre, Sultan I. 'İzzeddîn Keykâvüs (607-616/1210-1219) tarafından yaptırılmıştır. Tarih kaydının birer hanesi okunamamaktadır: Cumâdâ I. 61(?). Han revaklarla çevrili bir avludan ibarettir (55x70 m.). Harap.

Erdmann, nr. 55 (IC, nr. 1).

(37) **Ezine-pazar hanı** (İne-pazar h., Çavuş h.). Amasya-Tokat yolunda (2). Amasya'dan 35 km., Ezine-pazar'da. Sadece

osmanlı devri tamir kitâbesi var. Asıl hanın Vâlide Sultan Melike Mâh-peri Hatun tarafından inşa ettirildiği tahmin ediliyor. Avlusuz. Mevcut hanın selçuklu kısmı 14.50x22 m. ölçüsünde, 1060/1650 yılında Muşlı Hâcî Mehemmed Çavuş tarafından esaslı bir şekilde tamir ettirilmiştir.

Erdmann, nr. 45 (IB, 1, nr. 5).

(38) **Gaferyat hanı**. Konya-Karaman yolunda (2). Konya'dan 82 km., Kâzım-karabekir (Kasaba, Gaferyat)'de, İçkale (höyük)'nin güneydoğu tarafında idi. 1953-54'de yıkıldı. Fazla bilgi elde edilemedi. Burada tadilat görmüş bir selçuklu camii vardır.

1960 Eylülünde ziyaret.

(39) **Gedik hanı**. Sivas-Kayseri yolunda (3). Selçuklu kaynaklarında "menzil" adı ile, osmanlı kaynaklarında ise "han" olarak zikredilir. Tam yeri belli değildir. Dr. Taeschner'e göre bu mevki Şarkışla civarında (Sivas'dan 77 km.)'dir. Dr. Erdmann bu civarda bir bayırda bir yıkıntı tesbit etmiştir. Bence Hanlı istasyonu yöresi (Sivas'dan 50-55 km.-lerde) olabilir. Çünkü bu kıyımda yol arızalı (=gedük)'dir.

Erdmann, nr. 68 (IIA, nr. 9); Taeschner, *Weg.*, I, 182, taf. 23.

(40) **Gıyâseddin Keyhüsrev hanı** (Eğridir h., Taş h., Dündar-beg medr.). Eğridir'de. Gelendost'tan 48 km. 701/1301-2 tarihini taşıyan Hâmid-oğlu Dündar Beg medresesinde bulunan kitâbesine göre bu "hân", Sultan II. Gıyâseddin Keyhüsrev tarafından yaptırılmış ve 635/1237-38 yılında tamamlanmıştır. Medresenin han'dan mı çevrildiği, yoksa kitâbenin başka yerden mi getirildiği üzerinde durulmalıdır. Dr. Erdmann'ın bu kitâbeyi hiç sayarak hanı yok addetmesi yerinde değildir.

Erdmann, nr. 111 (IIIB, nr. 1); İ. H. Uzunçarşılı, *Kitâbeler*, II, İstanbul 1929, 228-229; S. F. Erten, *Antalya vilâyeti tarihi*, 79.

(41) **Gökçeğaç hanı**. Sinop-Ankara yolunda (2). Gökırmak'ın sol sahilindeki Gökçeğaç kasabası içinde. Sinop'tan 161 km. de. Kitâbesiz. Geç devir eseri. 13x9 m. ölçüsünde, 4 taş-ayaklı ve tonoz örtülü. Çok harap.

A. Gököğlü, *Paphlagonia*, Kastamonu 1952, 853-857.

(42) **Gölbaşı hanı** (Baş h., Sığırdiken h., Pürünos h.). Diyarbakir-Malatya yolunda (2). Ergani'den 50 km. Gölcük'ün güneydoğu başında. Kitâbesi yok. 1881-de çok harap idi. Şimdi mev-

cut değil.

Erdmann, nr. 95 (IID, nr. 10); Evliya Çelebi, IV, 20, 23; Taeschner, *Weg.*, II, taf. 48.

(43) **Hacı-hafız hanı**. Konya-Çay yolunda (4). Konya'dan 25-26 km.-de (Erdmann'a göre, ?; krş. : Dokuzun hanı). Kitâbesiz. Muahhar tamir ve tadiller görmüş. Avlulu idi. Harap.

Erdmann, nr. 17 (IA, 2a, nr. 9).

(44) **Han** (Gömük h.?). Ürgüp-Ereğli yolunda (5). Niğde'nin 7 km. güneyinde han ve hamam (Kiepert). Şimdi mevcut değil. Dr. Rıza Reman'ın kaydettiğine göre, Niğde'nin Gömükhan köyünde şifâli sular ve selçuklu devrinden kalma bir kaplıca varmış. Kendisi bu mevki tesbit edemediği gibi, biz de bulamadık. Kiepert'in işaret ettiği ile aynı olabilir.

Erdmann, nr. 110 (IIIA, nr. 12); R. Reman, *Balneoloji*, İstanbul 1942, 507.

(45) **Han**. Konya-Karaman yolunda (3). Ilisira'dan sonra, Karaköprü'nün 50 m. ilerisinde idi. Yükseltile yolun toprakları altında kalmış. Belki geç devir eseri. Fazla bilgi toplayamadım.

1960 Eylülünde ziyaret.

(46) **Han** (Han câmii). Eski Malatya-Kayseri yolunda (5). Kayseri suru dışında, Talas yolu üzerinde 200 m. ileride. Kitâbesiz. Sonraları câmie çevrilmiş ve minâre eklenmiş olan bu han 26.60x31.20 m. ölçüsünde. Kapsı mihraba çevrilmiştir. Avlusuz.

Erdmann, nr. 50 (IB, 2, nr. 1).

(47) **Hanbağları kervansarayı**. Harput-Divriği yolunda (2). Başvartenik bucağına bağlı Rabat ve Gökçeköy'leri arasındaki "Hanbağları" denilen yerde eski bir kervansarayın varlığı bildirilmekte ise de, hakkında fazla bilgi verilmemiştir.

Ö. K. Agar, *Tunceli-Dersim coğrafyası*, İstanbul 1940, 41.

(48) **Han-köy hanı**. Besni-Kayseri yolunda (7). Pazarviran'ın 15-16 km. tam güneyinde, Hanköy'de (Bu köyde Avşar boyu oturur). Hanın geniş avlusu yıkılmış. Kapalı kısım, uzun dikdörtgen plânlı. Çok harap.

Burayı ziyaret eden Prof. Dr. F. Sümer'den sözlü bilgi.

(49) **Hekimin hanı** (Taş h.). Eski Malatya-Sivas yolunda (2). Eski Malatya'dan 70 km. kuzeyde, Hekimhan'da. Dört adet (2 arapça, 1 ermenice, 1 süryanice) kitâbesine göre "hân", Ebū Sâlim b. Ebî'l-Hasan el-Şammâs el-Hekim el-Malâî tarafından yaptırılmış

olup, holü 615 (süryani tak. : 1530 Teşrin I.; ermeni tak. : 667; milâdi : 1218 Eylül) yılında, avlusu Sultan I. 'Alâ'eddin Keykubâd devrinde (1219-1236) tamamlanmıştır. Osmanlılar zamanında, ayrı bir kitâbenin kaydı üzere, Vezir Mehemmed Paşa tarafından ve 1071 Muharrem (Eylül 1660)'inde tamir ettirilmiştir. Bu tamirin mimarı Hasan Ağa'dır. Holü 19x29 m., avlusu 29x30 m. ölçüsünde.

Erdmann, nr. 18 (IA, 2a, nr. 10).

(60) **Hoca-mes'üd kervansarayı** (İbn Bîbî : Kârvânsarây-ı H'vâce Mes'üd; Ağzıkara h.). Kayseri-Aksaray yolunda (8). Öresin hanı'ndan 6 km., Ağzıkara köyünde. Aksaray'ın 15 km. kuzeydoğusunda. İki tane kitâbesine göre, H'vâce Mes'üd b. 'Abdullâh tarafından yaptırılmış ve holü Sultan I. 'Alâ'eddin Keykubâd devrinde (1219-1236), avlusu ise 10 Şaban 637/6 Mart 1240-da tamamlanmıştır. Holü 26x30 m. (4-er sıralı 20 taş-ayaklı), avlusu 40x37 m. ölçüsünde. Avlusunda mescidi vardır.

Erdmann, nr. 27 (IA, 2b, nr. 4).

(61) **İbîbsa hanı**. Tokat-Sivas yolunda (2). Tokat'ın 12 km. güneybatısında, İbîbsa köyü civarında. Mâh-peri Hatun hanı'na 10 km. Kitâbesiz. Holü 16x24 m., avlusu 25x16 m. ölçüsünde. Çok harap.

Erdmann, nr. 63 (IIA, nr. 4).

(62) **İbn-râhat hanı** (İbn Bîbî : Kârvânsarây-ı İsfahânî, Rıbâ't-ı Kemâleddin b. Râhat; H. Mustavfi : Rıbâ't-ı H'vâce Ahmed; Rıbâ't-ı Pısar-i Râhat). Erzurum-Sivas yolunda (5) ve Zara'dan sonra. Tam yeri belli değil. Hanın ilk bânisi İsfahânî olup, gene aynı çağda H'vâce Kemâleddin Ahmed b. Râhat tarafından tamir ettirilmiştir. Hakkında fazla bilgimiz yoktur.

İbn Bîbî, IV, 182; H. Mustavfi. *Nazhat-al-qulûb*, nşr. G. le Strange, Leyden 1915, 183 (Buradan Kâtib Çelebi, *Cihannüma*, 428); İ. H. [Uzunçarşılı]-R. Nâfiz, *Sivas şehri*, İstanbul 1928, 125 v. d.

(63) **İncir hanı**. Antalya-Isparta yolunda (5). Bucak'ın, kuzeyinde İncir köyü yakınında. İki tane kitâbesine göre "ğân", Sultan II. Gıyâseddin Keyhüsrev tarafından yaptırılmış ve 636/1238-39 yılında tamamlanmıştır. Holü 30.50x42.50 m. ölçüsünde ve 4-er sıralı 24 taş-ayaklı. Avlusu kısmen yıkılmış olup, 38x35 m. ölçüsünde.

Erdmann, nr. 29 (IA, 2b, nr. 6).

(64) **İney-köyü hanı**. Süleyman Göncer'in verdiği bilgiye göre, Kütahya-Denizli yolunda ve İney köyü içinde. Kitâbesiz. Eğret

hanı'nın eşi. İney köyü'nün yeri tesbit edilemedi (Krş : 4. EK'de "Eynehân").

1959 Haziranında Afyon Müzesi müdürü S. Göncer'den sözlü bilgi.

(65) **İshaklı hanı**. Konya-Çay yolunda (8a). İshaklı kasabasında. Akşehir'den 28 km. Dr. Erdmann'a göre, şimdi burada bulunan Sâhib-ata hanı'nın yerinde eski bir hanın izlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Elimizde şimdilik fazla bilgi yoktur.

Erdmann, nr. 16 (IA, 2a, nr. 8).

(66) **Kadın hanı**. Konya-Çay yolunda (5). Kadınhanı'nda, Konya'dan 55 km. Kitâbesine göre, Râziye (Ruğiye?) Hâtun bt. Maḥmūd tarafından yaptırılmış ve 620/1223 yılında tamamlanmıştır. Holü 22.50x28 50 m. ölçüsünde. Avlusu yıkılmıştır.

Erdmann, nr. 10 (IA, 2a, nr. 2); G. Totaysalgır, *Saideli (Kadıhanı)*, Konya 1937, 12.

(67) **Kağı hanı**. Sivas-Kayseri yolunda (7). Sultan hanı'ndan 30 km. güneyde. Kayseri'nin 19 km. kuzeyinde, yolun sağında. Kitâbesiz. Osmanlı devrinde tamir ve tadil görmüştür. Yıkıntı halindedir.

Erdmann, nr. 72 (IIB, nr. 4).

(68) **Kalolar hanı**. Eski Malatya - Kayseri yolunda (2). Eski Malatya'dan 60 km., Darende'nin 25-30 km. doğusunda, Tohma suyu vâdisindeki Kalolar köyünde. Kitâbesiz. Avlusuz. Han 13x18 m. ölçüsünde ve 10 taş-ayaklı. Harap.

Erdmann, nr. 47 (IB, 1, nr. 7)

(69) **Kamereddin hanı** (Derbend-ağzı h.). Besni-Kayseri yolunda (2). Besni'den 60-65 km., Derbendağzı mevkiinde. Kitâbesiz. Adından anlaşıldığına göre, bu büyük han Elbistan vâlisi Emîr Kamereddin tarafından yaptırılmış olmalıdır. Şimdi çok harap.

Erdmann, nr. 88 (IIC, nr. 6); Ziya Güner, *Elbistan*, İstanbul 1933, 8; *İslâm ans. "Elbistan (M. H. Yıvaçç)"*.

(60) **Kamereddin hanı** (Abû'l-Fidâ : Hân Kâmar al-dîn). Doğanşehir-Adıyaman arasında. Tam yeri belli değil. Tucak-dere boğazı'nın (Buz dağlar, Tucak-Ulubaba 2567 m.) Adıyaman tarafındaki ağzında. Muhtemelen Elbistan vâlisi Emîr Kamereddin tarafından yaptırılmıştır. Hakkında fazla bilgi yoktur. Yakınında bir yeradı : Han deresi (Göksu'ya dökülür).

Abû'l-Fidâ, *al-Muhtaşar fî aḥbâr al-başar*, Mısır 1325, IV, 75.

(61) **Kamereddin hanı.** Konya-Toroslar yolunda (2). Ulukış-la'nın ↖ 15 km. güneybatısında, Burna köyü yakınında. Ereğli'den ↖ 35 km. batıda. Kitâbesiz. Dikdörtgen plânlı. Şimdi çok harap. Ereğli'den alınan sözlü bilgi (Eylül 1960).

(62) **Kara-sunkur hanı.** Denizli'nin kuzeybatısında, 8-9 km. deki Hacıyüplü köyünde, hangi esere ait olduğu kesinlikle belli olmayan bir kitabe bulunmuştur. [Vâli Seyfeddin] Kara-sunkur b. 'Abdullâh tarafından 633/1235-36 yılında yaptırılan bu binanın bir han olduğunu tahmin ediyorum.

F. A. Akça, *Laodikya*, Denizli 1937, 69-70; ayn. müell., *Küçük Denizli tarihi*, Denizli 1945, 21-22.

(63) **Kara-sunkur hanı** (Yeni h.). Denizli'de. Yerinde şimdi Vakıf hanı vardır. Bir parçası mevcut ve hatalı kopyası Evliya Çelebi'de olan kitâbesine göre, [Vâli Seyfeddin] Kara-sunkur b. 'Abdullâh tarafından yaptırılmış ve 647/1249-50'de tamamlanmıştır. Daha sonra osmanlı devrinde, Denizli hâkimi Ca'fer Ağa tarafından esaslı bir şekilde tamir edilmiştir (xvii. yy.).

Evliya Çelebi, IX, 194-195; İ. H. Uzunçarşılı, *Kitâbsler*, II, İstanbul 1929, 194; M. F. Uğur-M. M. Koman, *Selçuk büyüklerinden Celâlüddin Karatay*, Konya 1940, 71.

(64) **Karatay hanı** (Pegolotti : Gavazera dell' Amiraglio). Eski Malatya-Kayseri yolunda (3). Elbaşı'nın 4 km. güneyindeki Karadayı köyünde. Kayseri'ye 50 km. İki kitâbeye göre, holün inşaatı Sultan I. 'Alâ'eddin Keykubâd devri (1219-1236) sonlarında, avlu ise 638/1240-41 yılında tamamlanmıştır. Kitâbelerde adı geçmemekle beraber, Atabeg Emîr Celâleddin Karatay tarafından yaptırıldığını biliyoruz. Bu muhteşem hanın holü 28x38 m., avlusu 46x46 m. ölçüsünde olup, 3025 metrekarelik bir sahayı kaplar. Avlusunda mescidi vardır. Kapalı kısım 24 taş-ayaklı. Harap.

Erdmann, nr. 32 (IA, 2b, nr. 9).

(65) **Karatay hanları.** Konya şehrinde. Biri "Buğday pazarı yakınında", diğer beşi "Sultan kapısı'nda". Şimdi mevcut değil, Atabeg Celâleddin Karatay'ın medresesine âit vakfiyede adları geçen bu hanlar, vakfiye tarihi olan 25 Cumâdâ I. 651/23 Temmuz 1253-den önce yapılmışlardır.

M. F. Uğur-M. M. Koman, *Selçuk büyüklerinden Celâlüddin Karatay*, Konya 1940, 79.

(66) **Kargı hanı.** Seydişehir-Alanya yolunda (7). Mut-beli ha-

nı'nın ↖ 10 km. güneyinde, Kargı suyu yanında, Kesik bel'de. Kitâbesiz. Kare plânlı (51x49 m.) olup, kapalı kısım 15x49 m. ölçüsünde ve 8 taş-ayaklıdır.

Erdmann, nr. 57 (IC, nr. 3).

(67) **Katranlı hanı.** Aksaray-Konya yolunda (6). Obruk'tan 14. km.-de, Katranlı köyü yaylasında. Kitâbesi yok. Han şimdi mevcut değil.

Erdmann, nr. 66 (IIA, nr. 7).

(68) **Kavak hanı** (Başara-suyu h., Yolcu h.). Konya-Eğridir yolunda (2). Başara-suyu vâdisinde, Kavak köyünün güneybatısında. Kitâbesiz. Geç devir eseri. Bu küçük ölçüdeki (9x12 m.) han, muahhar tamirlerle aslı karakterini kaybetmiştir.

Erdmann, nr. 102 (IIIA, nr. 4).

(69) **Kervansaray.** Zile-Kırşehir yolunda (5). C. H. Tarım'ın kaydettiğine göre Kırşehir'in 10 km. kuzeydoğusunda bir han kalıntısı vardır. Fakat henüz incelenmemiştir. Aynı bölgedeki sıratepelere de "Kervansaray silsilesi" (1667 m.) adı verilmektedir.

C. H. Tarım, *Kırşehir tarihi*, 2. bs., Kırşehir 1947, 9 not 4.

(70) **Kılıç-arslan hanı.** Aksaray'da. Kitâbesi yok. 1896-da dış duvarları durmakta idi, şimdi mevcut değil. Büyük bir han olduğu anlaşılıyor.

Erdmann, nr. 98 (IID, nr. 11); Evliya Çelebi, III, 191.

(71) **Kireli hanı.** Konya-Eğridir yolunda (4). Kireli'nin ↖ 5 km. kuzeyinde, Pınarcı mevkiinde. Kitâbesiz. Holü 20x20 m., avlusu 25x25 m. ölçüsünde. Çok harap.

Erdmann, nr. 61 (IIA, nr. 2).

(72) **Kırkgöz hanı** (Çıbuk h.). Antalya-Isparta yolunda (3). Emdir hanı'ndan 14 km. kuzeyde, Çubuk boğazı yakınında. Kitâbesine göre bu "rıbât", Sultan II. Gıyâşeddin Keyhüsrev (1236-1246) tarafından yaptırılmıştır. Tarih kısmı okunamamaktadır. Holü çok küçük (15x49 m.), avlusu büyük (51x49 m.)'dür.

Erdmann, nr. 58 (IC, nr. 2).

(73) **Kızıl-ören hanı** (Kızıl-viran h., Yazı-önü h.). Konya-Beyşehir yolunda (4). Konya'dan 43-44 km.-de, Kızıl-ören köyü yakınında. Kuru-çeşme hanı'ndan 9 km. batıda. Bozuk kitâbesine göre, Sultan I. Gıyâşeddin Keyhüsrev devri (1204-1210)'nde Emîr (Kutluğ ?) tarafından yaptırılmış ve 603 Muharremi'nde (Ağustos

1206) tamamlanmıştır. Holü küçük (17.50x25 m.), avlusu büyük (25x24.50)'tür.

Erdmann, nr. 9 (IA, 2a, nr. 1); A. Nalbandoğlu, *Konya-Beyşehir yolunda iki Selçuk hanı*, Tarih Hazinesi, I/11 (Haziran 1951), 564-570.

(74) **Kozak hanı**. Karaman-Silifke yolunda (2). Karaman'ın 34 km. güneyinde. Geç devir eseri. 19.50x10 m. ölçüsünde, 3 taş-ayaklı, tonoz örtülü. Çok harap.

1960 Eylülünde ziyaret.

(75) **Köprü-köy hanı** (Çeşnigir-köprüsü h.). Kırşehir-Ankara yolunda (2). Kızılırmak kenarında ve Çeşnigir köprüsü yakınında, Kırşehir'den 88 km. Kitâbesi yok. Şimdi mevcut değil.

Erdmann, nr. 65 (IIA, nr. 6).

(76) **Köprü-köyü hanı**. Erzurum'un doğusunda. Erzurum'dan 58 km. ilerdeki Çoban köprüsü civarında, Çobandede yakınında. Kitâbesiz. Geç devir eseri. Haraptır. Çoban köprüsü ile beraber yapılmış olabilir.

Erdmann, nr. 101 (IIIA, nr. 3).

(77) **Köprü-suyu hanı**. Antalya-Alanya yolunda (2). Antalya'dan 45 km.-de, Kiepert'e göre Köprü suyu sağ sahilinde, Aspendos (Belkıs) harabelerine yakın olması lâzım. Şimdi mevcut değil. Bu mevkideki köprü selçuklu devri eseri. Dr. Erdmann'ın gerçek saydığı bu hanın varlığı henüz kesinlikle ortaya konamamıştır.

Erdmann, nr. 67 (IIA, nr. 8); Krş: S. F. Erten, *Antalya vilâyeti tarihi*, İstanbul 1940, 76; *Turistik Antalya*, Ankara 1952, 113.

(78) **Kuru han**. Besni-Kayseri yolunda (5). Afşin (Efsus)-Hurmankalesi arasında, Tanis'in 5 km. kuzeyinde, Karakölkale'den önce. Kitâbesi yok. 13x16 50 m. ölçüsünde ve 6 taş-ayaklı. Avlusuz.

Erdmann, nr. 49 (IB, 1, nr. 9).

(79) **Kuru-çeşme hanı** (Han-önü h.). Konya-Beyşehir yolunda (3). Konya'dan 34-5 km.-deki Han-önü mevkiinde. Altun-apa hanı'ndan 13 km. Çok bozuk kitâbesine göre bu "rıbâ" Sultan I. Gıyâseddin Keykâusrev devri (1204-1210)'nde adı okunamayan bir şahıs tarafından yaptırılmış ve 604/1207-8 yılında (?) tamamlanmıştır. Holü 17.50x27 m., avlusu 17.50x23 m. ölçüsünde. Harap.

Erdmann, nr. 3 (IA, 1a, nr. 3); A. Nalbandoğlu, *Konya-Beyşehir yolunda iki Selçuk hanı*, Tarih Hazinesi, I/11 (Haziran 1951), 254-570.

(80) **Lâlâ kervansarayı** (İbn Bibî: Kârvânsarây-ı Lâlâ). Si-

vas-Kayseri yolunda (4). Gedik hanı'ndan sonra, tam yeri belli değil. Hakkında fazla bilgimiz yoktur. Yolun ilerisindeki Şahruh-köprüsü hanı da olabilir.

İbn Bibî, IV, 106.

(81) **Lâtif hanı** (İbn Bibî: Kârvânsarây-ı Latîf; Pegolotti: Gavazera di Casa Jacomi). Sivas-Kayseri yolunda (2). Sivas ile Gedik arasında bulunan bu hanın tam yeri belli değildir. Taeschner'e göre Eski Apardı yakınında (Sivas'tan 30-35 km.) olmalı. Erdmann ise Tatlıocak mevkiinde bir han kalıntısı tesbit etmiştir. Fazla bilgimiz yoktur.

Erdmann, nr. 74 (IIB, nr. 6); İbn Bibî, *el-Evâmirü'l-âliyye* (Tıpkıbasım), Ankara 1956, 590; Taeschner, *Weg.*, I, taf. 23; II, 75.

(82) **Mah-peri hatun hanı** (Hatun h., Ulu h., Pazar h.). Amasya-Tokat yolunda (4). Pazar kasabasının 1 km. doğusunda, Yeşilirmak'a yakın. İki adet kitâbesine göre "hân", Vâlîde Sul-tân Melike Mâh-perî Hâtûn tarafından yaptırılmış ve 636/1238-39 yılında tamamlanmıştır. Holü 19.50x28 m. (10 taş-ayaklı), avlusu 33x34 m. ölçüsünde.

Erdmann, nr. 33 (IA, 2b, nr. 13).

(83) **Makıt hanı**. Elâzığ'ın Keban ilçesine bağlı Denizli köyünde. Keban'ın 15 km. kuzeybatısında, Arapkir ve Ağın yolları ayrımında. Kitâbesi var, fakat henüz okunmamıştır. Büyük ve güzel kapılı (portal?) olup, içi taş-ayaklıdır. Hakkında fazla bilgimiz yoktur.

1931 sonbaharında sözlü bilgi.

(84) **Mama-hatun kervansarayı** (Pegolotti: Gavazera fuori d'Arzerone). Erzurum-Sivas yolunda (2). Erzurum'dan 98 km.-de, Tercan'da. Kitâbesiz. XIII. yüzyıl eseri olmalıdır. Burada mescid, han, hamam ve türbeden müteşekkil bir külliye vardır. Hepsisi kimliği bilinmeyen "Mama-hatun" a nisbet ediliyor. Osmanlı devrinde tamir görmüştür.

Pegolotti, *Mercatura*, 390; Evliya Çelebi, II, 202, 374; Taeschner, *Weg.*, II, 11 not 1, taf 38-40; A. Ş. Beygu, *Erzurum*, İstanbul 1939, 231; S. K. Yetkin, *Mama-hatun türbesi*, Yıllık araştırmalar dergisi, I (1953), 75-91

(85) **Misli hanı**. Ürgüp-Ereğli yolunda (3). Niğde'nin kuzeyinde uzanan Misli ovası kenarındaki Misli yakınında (Kiepert: Kuzeydoğusunda, Zerst han). Kitâbesi yok. Şimdi mevcut değil.

Erdmann, nr. 85 (IIC, nr. 8).

(86) **Mugar hanı** (Pegolotti : Mughisar). Erzurum-Sivas yolunda (4) ve Erzincan'dan sonra. Tam yeri belli değil. Kiepert'e göre burası Erzincan-Akşar ovası arasında bir köy olup, burada bir han da vardır.

H. Kiepert, *Über Pegolotti's vorderasiatisches Itinerar*, Monatsberichte der K. Preus. Akad. der Wissenschaften zu Berlin, 1881, 907, not 1.

(87) **Muhliseddin hanı**. Zile kasabası içinde. Tam yeri belli değil. Binası mevcut değil. Kırık yarısı kayıp olan kitâbesine göre, bu "hân" Muhliseddin tarafından yaptırılmış ve 625/1228 yılında tamamlanmıştır.

I. H. [Uzunçarşılı], *Kitâbeler*, I, İstanbul 1927, 87.

(88) **Mut-beli hanı**. Seydişehir-Alanya yolunda (6). Eynif ovasının güney yönünde, Kesik dağı yolunda, Mut beli'nde. Kitâbesiz. Çok harap.

Erdmann, nr. 80 (IIC, nr. 3).

(89) **Obruk hanı**. Aksaray-Konya yolunda (5). Okla hanı'ndan 10-12 km., Obruk mevkiinde. Kitâbesiz. XIII. yüzyıl ortalarında inşa edilmiş olabilir. Holü 26x37 m., avlusu 37x37 m. ölçüsünde. Kapalı kısımda 4-er sıralı 24 taş-ayak vardır. Haraptır.

Erdmann, nr. 34 (IA, 2b, nr. 11).

(90) **Okla hanı** (İbn Bîbî : Kârvânsarây-ı Sultân Kılıç-arslân ?). Aksaray-Konya yolunda (4). Sultan hanı'ndan 25 km., Obruk'a 10-12 km.-de. Kitâbesiz. Sultan II. Kılıç-arslan'ın (1156-1192) olabilir. Holü 20x28 m. ölçüsünde, avlusu yıkılmış. Çok harap.

Erdmann, nr. 62 (IIA, nr. 3); İbn Bîbî, IV, 268, 269.

(91) **Ortapayam hanı** (Kireçli h.). Seydişehir-Alanya yolunda (2). Seydişehirin batısındaki Gömböş (Kembüs) ovasında, Göynem köyünün 5 km. doğusundaki Ortapayam köyünde. Kitâbesiz. Uzun dikdörtgen plânlı (15x89 m.). Avlusu yıkılmış. Çok harap.

Erdmann, nr. 54 (IB, 3, nr. 2).

(92) **Öresin hanı** (Öresun h., Delik h.). Kayseri-Aksaray yolunda (7). Alay hanı'ndan 13 km., aynı adlı köy yakınında. Kitâbesiz. Holü 18.50x26 m. ölçüsünde olup, 24 taş-ayaklıdır. Avlusuz. Çok harap.

Erdmann, nr. 51 (IB, 2, nr. 2).

(93) **Pamukçu hanı**. Konya-Seydişehir yolunda (2). Konya'dan 15 km. güneybatıda, Pamukçu köyü yakınında. Kitâbesiz.

Geç devir eseri. 14.50x17 m. ölçüsünde, çift sıralı 6 taş-ayaklı, paralel üç tonoz örtülü.

Erdmann, nr. 108 (IIIA, nr. 5); 1980 Eylülünde ziyaret.

(94) **Paşa hanı**. Tokat-Sivas yolunda (?). Sivas'ın 15 km. kuzeydoğusunda Tavra suyu kenarında. Kitâbesiz. Holü 12.50x22 m., avlusu 17.50x17.50 m. ölçüsünde. Haraptır.

Erdmann, nr. 23 (IA, 2a, nr. 15).

(95) **Pazar hanı**. Antalya-Denizli yolunda (2). Acıpayam'ın 10-12 km. kuzeydoğusundaki Kara-höyük köyünde (eski adı : Pazar hanı) (Antalya-Acıpayam : 186 km.). Seyyahlarca kaydedilen ve mevkiin ihtiyarlarının bildirdiği bu han, şimdi mevcut değildir.

A. Vehbi, *Acıpayam*, İstanbul 1957.

(96) **Pazarcık hanı**. Alanya-Anamur yolunda (3). Gazipaşa'nın Pazarcık köyünde imiş. Şimdi mevcut değil. Dr. Erdmann'ın selçuklu devrinden sonra yapılmış hanlar arasında saydığı bu hanın varlığı açıkça ortaya konamamıştır. Silinti hanı (nr. 113) olabilir.

Erdmann, nr. 109 (IIIA, nr. 11); Bk. Köprü-suyu hanı'nın bibl.

(97) **Pervâne hanı** (İbn Bîbî ve Aksarayî : Rıbâ-i Pervâne). Kayseri-Aksaray yolunda (2). Tam yeri belli değil. Kayseri ile Damsa-çayı vâdisi (bk. Sarı han) arasında olmalı. Hakkında fazla bilgimiz yoktur.

İbn Bîbî, IV, 89; Aksarayî, *Müsâmeret ül-ahbâr*, Ankara 1944, 127.

(98) **Pervâne Süleyman hanı** (Durağan h., Durak h.). Boyabat-Vezirköprü arasında. Gökırmak kenarındaki Durağan kasabasında. Boyabat'a 36 km., Vezirköprü'ye 55 km. Kitâbesine göre, "hân", Pervâne Emîneddin [?, Mu'ineddin] Süleyman b. 'Alî tarafından yaptırılmış ve 664 Zulhicce (1266 Eylül) 'sinde tamamlanmıştır. Mimârı Gevherbaş b. 'Abdullâh'dır. Holü 18.50x23.50 m., avlusu 27x39 m. ölçüsünde. Çok harap.

Erdmann, nr. 20 (IA, 2a, nr. 12).

(99) **Pınar-başı hanı**. Eğridir-Denizli yolunda (3). Uluborlu'nun 10-15 km. batısında, Dombay ovasında (Dadil?). Kitâbesi yok. Bir vakfiyeye göre, Atabeg Emîr Mübârezeddin Ertokuş tarafından 1220 yılı civarında yaptırılmış olmalıdır. Holü 18.50x24.50 m. ölçüsünde. Daha büyük olan avlusu şimdi yıkılmış.

Erdmann, nr. 12 (IA, 2a, nr. 4).

(100) **Pınar-pazarı hanı** (Eğridir h.). Eğridir-Denizli yolunda(2).

Eğridir'in 3 km. kuzeyinde ve göl kenarında. Kitâbesiz. Holü 32x45 m., avlusu 42x42 m. ölçüsünde olup, kapalı kısımda 4-er sıralı 24 taş-ayak vardır. Çok harap.

Erdmann, nr. 33 (IA, 2b, nr. 10); F. V. Arundell, *Discoveries in Asia Minor*, I.

(101) **Ruz-apa hanı** (Oruzlu h., Horozlu h., Ruzbe h.). Konya-Çay yolunda (2). Konya'dan 6 km. kuzeybatıda. Kitâbesiz. Muhtemelen, Sultan II. İzzeddin Keykâvûs'un (1246-1249) atabegi Emîr Câmédâr Esedüddin Ruz-apa tarafından yaptırılmıştır. Holü 30x29 m. ölçüsünde (4-er sıralı 16 taş-ayaklı). Avlusu yıkılmıştır. Çok harap.

Erdmann, nr. 31 (IA, 2b, nr. 8).

(102) **Sa'deddin-köpek hanı** (İbn Bîbî: Kârvânsarây-ı Sa'deddin Köpek; Zazadin h.). Aksaray-Konya yolunda (9). Konyanın 20 km. doğusunda, Kavacık mevkiinde. İki adet kitâbesine göre, [Emîr Sa'deddin] Köpek b. Muhammed tarafından inşâ edilmiş ve holü 633/1235-36, avlusu 634/1236-37 yılında tamamlanmıştır. Uzun dikdörtgen şeklinde: Holü 27.50x33 m., avlusu 17x52 m. ölçüsünde. Mimarı kendisi, yani Emîr Sa'deddin Köpek olmalıdır.

Erdmann, nr. 28 (IA, 2b, nr. 5).

(103) **Sâhib-ata hanı** (İshaklı h.). Konya-Çay yolunda (8b). İshaklı kasabasında, Akşehir'den 28 km. İki kitâbesine göre "hân", Sâhib Ata diye tanınan [Fahreddin] 'Alî b. el-Hüseyin tarafından yaptırılmış ve 647 Cumâdâ II. (1249 Eylül)'sında tamamlanmıştır. Holü 24x24 m. (4-er sıralı 16 taş-ayaklı), avlusu 36x34 m. ölçüsünde. Avlusunda mescidi vardır.

Erdmann, nr. 38 (IA, 2b, nr. 15).

(104) **Sâhib-ata hanı** (İlgın h.). Konya-Çay yolunda (6). Kadın hanı'ndan 27 km., İlgın'da. İlgın ilıcası yanında idi. Şimdi mevcut değil. 1934-de temelleri belli. Kaplıca'yı da inşâ ettiren Şâhib [Fahreddin] 'Alî (=Sâhib Ata) tarafından yaptırılmıştır. Kaplıcanın inşâ tarihi 666/1267-68 ve mimarı Kalüyan el-Konevi'dir.

Erdmann, nr. 35 (IID, nr. 1).

(105) **Sarı han** (İbn Bîbî: Dîh-i Sürâhân?). Kayseri-Aksaray yolunda (4). Kayseri'den 60 km. Ürgüp'ün 6 km., kuzeyinde, Damsa-çayı vâdisinde. Kitabesi tarih kaydı ihtiva etmiyor. Holü 25x28.50 m. (4-er sıralı 16 taş-ayaklı), avlusu 36x34 m. ölçüsünde.

Avlu girişinin üstü kare plânlı mescid.

Erdmann, nr. 35 (IA, 2b, nr. 12); K. Özqoban, *Kayseri tarihi*, Kayseri 1946, 61.

(106) **Sarı han**. Eski Malatya-Kayseri yolunda (4). Karatay hanı'ndan 25 km., Kayseri'nin 25 km. doğugüneyinde, Kepez mevkiinde. Kitâbesiz. Holü 16x25 m., avlusu 14.50x15 m. ölçüsünde.

Erdmann, nr. 6 (IA, 1a, nr. 6).

(107) **Sarı han**. Niğde'de (4). Niğde kalesinin batı yönünde, sur dışında. Kitâbesine göre "hân", el-Hâcc Muhammed b. Ahmed Fağîh tarafından yaptırılmış ve 758 Zulhicce (1357 Kasım-Aralık)'sinde tamamlanmıştır. Küçük (6x14 m.) ölçüde.

Erdmann, nr. 104 (IIIA, nr. 6).

(108) **Sartavul hanı**. Karaman-Silifke yolunda (3). Karaman'dan 38 km., Kozak hanı'ndan 4 km. Sertavul boğazı (1610 m.) güneyinde. Kitâbesi tam okunamıyor. Tarihsiz. Geç devir eseri. 12.70x19.30 m. ölçüsünde, üç taş-ayaklı, tonoz örtülü. Haraptır. 1960 Eylülünde ziyaret.

(109) **Selçuk hanı**. Sinop-Ankara yolunda (4) veya Sivas-Ankara yolunda. Bazı seyyahların bildirdiğine göre, Hasanoglu ve İdris dağı havalisindeki ovaya açılan Engürü suyu vâdisinde ve bu su kenarında bir selçuklu hanı vardı. Bugün mevcut değil. Dr. Erdmann, Ankara-Kalecik yolunda bu hanı aramış, fakat bulamamıştır (Krş: 4. EK'de "Lalahan").

Erdmann, nr. 91 (IID, nr. 6).

(110) **Selçuk hanı**. Eski Malatya-Sivas yolunda (4). Tam yeri belli değil. Osmanlı kaynaklarına göre, Ulaş'ın doğu tarafından geçen ayrı bir Kangal yolunda, Sivas ile Hasan (Değirmen) köyü arasında ve Sivas'tan 5-6 saat güneyde idi. Hakkında fazla bilgimiz yoktur (Krş: 4. EK'de: "Kervansaray").

Feridun Beg, *Münşeat*², İstanbul 1282, II, 416; Kâtib Çelebi, *Cihânnümâ*, İstanbul 1141, 628, satır 15; Taeschner, *Weg.*, II, taf. 47.

(111) **Seyfeddin Ferruh hanı**. Konya-Seydişehir yolunda (3). Tam yeri belli değil. Binası mevcut değil. Hatunsaray doğusundaki Kavaklı köyü câmiine getirilmiş kitâbesine göre, bu "rı-bâ't" Seyfeddin Ferruh Uluğ Vâlî Bîg tarafından yaptırılmış ve 1 Rebî' I. 612/30 Haziran 1215-de tamamlanmıştır. Konya-Hatunsa-

ray arası 34 km. dir.

İ. H. Konyalı, *Akşehir*, İstanbul 1945, 886, 575; 1960 Eylülünde ziyaret.

(112) **Sıra-çakıl hanı**. Aksaray-Ereğli yolunda (2). Aksaray'ın 38-39 km. güneyinde, Ereğli ve Bor yolları ayrımında. Kitâbesiz. Holü 14x19 m. ölçüsünde. Avlusu yıkılmış. Çok harap.

Erdmann, nr. 40 (IA, 2b, nr. 17).

(113) **Silinti hanı** (Selinus h.). Alanya-Anamur yolunda (3). Alanya'dan 52 km. Kitâbesi yok. Şimdi Silinti denilen "Selinus harabeleri" içinde olduğu bildirilen yığıntı halindeki bu han hakkında fazla bilgimiz yoktur. Krş. : 96. Pazarcık hanı.

Erdmann, nr. 81 (IIC, nr. 4).

(114) **Sulu han**. Kozan-Feke arasında. Kozan'dan tahminen 20-30 km. kuzeyde, Düzağaç köyü doğusunda. Tarife göre, kare plânlı ve geç devir eseri. Cıvarında Karakız suyu menbaı vardır.

1961 sonbaharında sözlü bilgi.

(115) **Sultan hanı** (İbn Bîbî : Rıbâ't-ı Sultân 'Alâ'eddîn). Aksaray-Konya yolunda (3). Akhan'dan 22 km. de, Sultanhanı mevkiinde. İki kitâbesine göre "hân", Sultan I. 'Alâ'eddîn Keykubâd tarafından yaptırılmış ve holü 626 Receb (1229 Haziran)'inde, avlusu aynı yılın sonlarında tamamlanmıştır. Bu şaheser hanın holü 32.50x55 m., avlusu 49x62 m. ölçüsünde. Avlusunda mescidi var. Bütünüyle 4475 metrekarelik yer kaplar. Avlu kapısındaki kitâbesine göre, binanın mimarı Muḥammed b. Ḥav[ilā]n [el-Dimaşki]'dir. Han bir yangın sonucunda harap olmuş ve ayrı bir kitâbenin gösterdiği üzere Vâlî Sirâceddîn Aḥmed b. el-Ḥasan tarafından 677 (1278-79) yılında tamir ettirilmiştir.

Erdmann, nr. 25 (IA, 2b, nr. 2).

(116) **Sultan hanı** (Pegolotti : Gavazera del Soldano). Sivas-Kayseri yolunda (6). Şahruh-köprüsü hanı'ndan 30-32 km. güneyde, Sultanhanı (Palas) köyünde. Kayseri'den 48-50 km. Zor okunan kitâbesine göre, Sultan I. 'Alâ'eddîn Keykubâd tarafından yaptırılmış ve 630-634 (1232-1236) yılları içinde tamamlanmıştır. Bir mimarî şaheser olan bu hanın holü 33x45 m., avlusu 56x42.50 m. ölçüsünde. 3900 metrekarelik bir saha kaplar. Avlusunda mescidi vardır.

Erdmann, nr. 26 (IA, 2b, nr. 3).

(117) **Sultan hanı** (Bacdâr h.). Konya-Toroslar yolunda (4). Toroslar'da, tam yeri belli değil. Adına göre selçuklu devri olmalı. XVII. yüzyıldan sonra adı geçmediğine göre, yıkılmış bulunmalıdır.

Taeschner, *Weg.*, I, 189, taf. 14 ve 15.

(118) **Susuz hanı**. Antalya-Isparta yolunda (4). Bucak ilçesinin Susuz köyünde. Kitâbesiz. XIII. yy. ortalarında yapılmış olmalı. Avlusu tamamen yıkılmış. Kapalı kısım 28.50x29.50 m. ölçüsünde ve 4-er sıralı 16 taş-ayaklıdır.

Erdmann, nr. 80 (IA, 2b, nr. 7).

(119) **Sünnetli hanı** (I). Kayseri-Aksaray yolunda (3). Tam yeri belli değil. İbn Bîbî'ye göre Rıbâ't-ı Pervâne ile Dîh-i Sürâhân arasında, bir osmanlı menzil-nâmesine göre Dobada (Acıgöl)'dan öncedir. Hakkında fazla bilgimiz yoktur.

İbn Bîbî, *el-Evâmirü'l-'alâ'igge* (Tıpkıbasım), 202, 700; Feridun Beg, *Münşeat* 2, İstanbul 1274, I, 457; Taeschner, *Weg.*, I, 183.

(120) **Sünnetli hanı** (II). Kayseri-Aksaray yolunda (5). Tam yeri belli değil. İbn Bîbî'ye göre bu ikincisi Dîh-i Sürâhân'dan sonra, osmanlı menzil-nâmesine göre Dobada (Acıgöl)'dan sonradır. Fazla bilgimiz yoktur.

Yukarıdaki maddede gösterilen yerler.

(121) **Şahruh-köprüsü hanı**. Sivas-Kayseri yolunda (5). Gemerek'in 4 km. kuzeyinde, Kızılırmak'a akan Acı-su üzerindeki köprü yanında. Şarkışla'dan ↖ 30 km. Kitâbesi yok. Harabe halinde.

Erdmann, nr. 75 (IIB, nr. 7).

(122) **Şarapsa hanı** (Şerefşah h., Sarafşa h., Ak h.). Antalya-Alanya yolunda (5). Alara'dan 20 km. Şarapsa köyü yakınında, Alanya'ya 15 km.-de. Kitâbesinde Sultan II. Gıyâseddîn Keyhüsrev devrinde (1236-1246) inşa edildiği gösterilmekte ise de, inşâ tarihi yoktur. Uzun dikdörtgen plânlı 71x12 m. ölçüsünde. Avlusuz.

Erdmann, nr. 53 (IB, 3, nr. 1); İ. H. Konyalı, *Alanya*, İstanbul 1946, 362-367.

(123) **Tahtoba hanı** (Tahtova h.). Tokat-Sivas yolunda (3). İbîbse hanı'nın 10 km. güneyinde, Tahtoba köyünde. Kitâbesiz. Muhtemelen Vâlîde Sultan Melike Mâh-peri Hatun tarafından yaptırılmıştır. Holü 24x24 m., avlusu 29x27 m. ölçüsünde. Çok harap.

Erdmann, nr. 14 (IA, 2a, nr. 6).

(124) **Tecer hanı**. Eski Malatya-Sivas yolunda (3). Hekimin hanı'ndan 115 km., Ulaş'ın 7 km. güneydoğusundaki Tecer mevkiinde, Tecer suyu kenarında. Kitâbesiz. Yığıntı halindedir.

Erdmann, nr. 73 (IIB, nr. 5).

(125) **Tol hanı**. Seydişehir-Alanya yolunda (5). Burma hanı'nın doğusundaki Eynif (Enif, Egnif, İnif) ovasının güneyinde. Kitâbesiz. Çok harap.

Erdmann, nr. 78 (IIC, nr. 1).

(126) **Yeni han** (Yıldızeli h.). Tokat-Sivas yolunda (5). Çiftlik hanı'ndan 33 km., Yıldızeli'de. Geç devir eseri. Câmide bulunan kitâbesine göre bu "hân", Emîr Ahmed b. Hâci Zeyneddin'in kardeşi tarafından 730/1329-30 yılında inşa ettirilmiş idi.

Erdmann, nr. 105 (IIIA, nr. 7).

(127) **Yenice-köy hanı**. Çay-Kütahya yolunda (3). Eğret'ten 40 km. Kütahya'nın ↖ 20 km. güneyinde. Kitâbesi yok. Geç devir eseri olmalıdır. Han 12x16 m. ölçüsünde ve 6 taş-ayaklı. Avlusuz. Osmanlı devrinde tadil ve tamir edilmiştir.

Erdmann, nr. 48 (IB, 1, nr. 8).

(128) **Yunuslar hanı**. Konya-Beyşehir yolunda (5). Kızıl-ören hanı'nın ↖ 12 km. batısında, Çoka suyu kenarındaki Yunuslar köyü yakınında. Kitâbesi yok. Yıkılmıştır.

Erdmann, nr. 64 (IIA, nr. 5); M. Yavuz, *Eşref oğulları tarihi*, Konya 1934, 37.

(129) **Zalmanda hanı** (Dinek h.). Ankara-Konya yolunda (3). Zıvarık'tan sonra, Mernek-Hocaköy arasında, Obruk'un ↖ 20 km. kuzeyinde. Kitâbesiz. Avlusuz. Han 14x20 m. ölçüsünde ve 8 taş-ayaklı.

Erdmann, nr. 43 (IB, 1, nr. 3).

(130) **Zıvarık hanı** (Züverek, Süverek h.). Ankara-Konya yolunda (2). Zıvarık'da. Konya'dan ↖ 65 km. Kitâbesiz. Avlusuz. Han 28x32 m. ölçüsünde.

Erdmann, nr. 52 (IB, 2, nr. 3).

(131) **Zilli han** (Kurtpi h.). Besni-Kayseri yolunda (3). Kamereddin hanı-Elbistan yolunun ortalarında (↖ 20 km.). Çok harap. Ziya Güner, *Elbistan*, İstanbul 1936, 8; Merhûm hocam Prof. M. H. Yınanç'dan sözlü bilgi.

(132) **Zincirli hanı** (İbn Bîbî : Hân-ı Zencirlü). Aksaray-Konya yolunda (8). Akbaş hanı'ndan ↖ 10 km., Zincirli mevkiinde.

Konya'ya ↖ 34 km. Kitâbesi yok. Şimdi yığıntı halinde. Erdmann, nr. 70 (IIB, nr. 2); İbn Bîbî, *el-Evâmir*, 230, 234.

III.

KATALOK İLE İLGİLİ EKLER

BİRİNCİ EK : Prof. Dr. K. Erdmann'ın Anadolu'daki Selçuklu hanlarını tasnif plânı.

I. Plânı olan yapılar (nr. 1-59).

A. Holü ve avlusu olan yapılar.

1. Holü ve avlusu eş ölçüde.

- Holü arka duvara paralel tonozlu (nr. 1-6).
- Holü orta- ve çapraz nefli (nr. 7-8).

2. Holü avludan daha küçük.

- Holü arka duvara paralel tonozlu (nr. 9-23).
- Holü orta- ve çapraz nefli (nr. 24-40).

B. Avlusu olmayan yapılar (Hol hanlar).

- Holü arka duvara paralel tonozlu (nr. 41-49).
- Holü orta- ve çapraz nefli (nr. 50-52).
- Holü enine yapılı [Uzun dikdörtgen] (nr. 53-54).

C. Holü olmayan yapılar (Avlu hanlar) (nr. 55-59).

II. Plânı olmayan yapılar (nr. 60-98).

A. Sadece yıkıntıları kalmış yapılar (60-68).

B. Ancak başka işlerde kullanılan kalıntılarında tesbit edilebilen hanlar (nr. 69-77).

C. Ziyaret edilemeyen hanlar (nr. 78-85).

D. Bulunmayan hanlar (nr. 86-98).

III. Tasnif-dışı hanlar (nr. 99-119).

A. Selçuklu devri sonrası yapıları (nr. 99-110).

B. Yanlışlıkla han olarak tavsif edilen yapılar (nr. 111-113).

C. Hiç bir zaman mevcut olmayan hanlar (nr. 114-119).

İKİNCİ EK: Prof. Dr. K. Erdmann'ın eserindeki diğer hanlar.

Babşın hanı. Bitlis'in 4 km. kuzeyinde. XIII-XIV. yy., fakat Anadolu selçukluları sahası dışında.

Erdmann, nr. 99 (IIIA, nr. 1).

Barsama hanı. Kayseri'nin Barsama köyünde. Osmanlı devri eseri (XIX. yy.).

Erdmann, nr. 108 (IIIA, nr. 10).

Belkis hanı. Manavgat'da, Aspendos harabelerinde. Mevcut değil.

Erdmann, nr. 117 (IIIC, nr. 4).

Çamlı-köy hanı. Antalya-Isparta yolunda. Rivayet şüpheli. Yeri belli değil, bulunamamış.

Erdmann, nr. 90 (IID, nr. 5).

Çandır hanı. Çandır'ın 5 km. yakınında. Belirsiz bir harabe halinde (?).

Erdmann, nr. 93 (IID, nr. 8).

Çayır-şehir hanı. Çayırşehir'in az doğusunda imiş. Temel duvarları varmış. Şimdi bulunamamış.

Erdmann, nr. 92 (IID, nr. 7).

Çıbuk hanı. Antalya-Isparta yolunda (Kiepert ve Rott). Kırkgöz hanı (nr. 71)'nin başka bir adıdır.

Erdmann, nr. 114 (IIIC, nr. 1).

Damsa-köyü hanı. Kayseri'nin güneyindeki bir köyde. Han değildir.

Erdmann, nr. 112 (IIIB, nr. 2).

Delice-su hanı. Sekili'de, Delice su üzerindeki köprü yanında. Kimliği belirsiz bir yığıntı.

Erdmann, nr. 94 (IID, nr. 9).

Develi hanı. Kuşkale'nin eteğinde. Han değildir.

Erdmann, nr. 115 (IIIC, nr. 2).

Han. Berlin Müzesi'nde hangi hana ait olduğu bilinmeyen bir fotoğraf. Mevcut hanların değildir.

Erdmann, nr. 98 (IID, nr. 13).

Isparta hanı. B. Pace zikrediyor (393. s.), fakat mevcut değildir.

Erdmann, nr. 87 (IID, nr. 2).

Karga-suyu hanı. Antalya-Alanya arasında. Mevcut değildir. Erdmann, nr. 118 (IIIC, nr. 5).

Konya (?) hanı. Yeri ve binası bilinmiyor. Sadece tarihsiz bir kitâbe var.

Erdmann, nr. 97 (IID, nr. 12).

Misis hanı. Misis'de. Selçuklu devri ve sahası dışındadır. Erdmann, nr. 109 (IIIA, nr. 2).

Saray hanı. Yıldızeli-Sivas yolunda. Yıldızeli'nin 5 km. kadar güneydoğusunda. Osmanlı devri eseri (XVIII. yy.-dan önce). Erdmann, nr. 107 (IIIA, nr. 9).

Selçuk hanı. Eğridir gölü'nün doğu kıyısında, Ertokuş hanı (nr. 33)'nin 2 km. güneyinde (Kiepert). Şimdi mevcut değil. Aslında Ertokuş hanı olmalıdır.

Erdmann, nr. 116 (IIIC, nr. 8).

Şarkikaraağaç hanı. B. Pace zikrediyor (393. s.), fakat mevcut değildir.

Erdmann, nr. 89 (IID, nr. 4).

Tuz han. Ulaş yakınında. Böyle bir han mevcut değildir. Erdmann, nr. 119 (IIIC, nr. 6).

Yalvaç hanı. B. Pace zikrediyor (393. s.), fakat mevcut değildir.

Erdmann, nr. 88 (IID, nr. 3).

Yazı han. Eski Malatya-Sivas yolunda. Malatya'dan 35 km. de. Dr. Erdmann'a göre Osmanlı devri eseri. Harap.

Erdmann, nr. 106 (IIIA, nr. 8).

Yoncalı han. Kütahya yakınında. Burası han değil, ılcadır. Erdmann, nr. 113 (IIIB, nr. 3).

ÜÇÜNCÜ EK: Tesbit edilen, fakat hakkında fazla bilgi toplanamayan hanlar.

Abacılar hanı. Çankırı-Ankara arasında. Ankara'nın 40 km kuzeyinde. Şimdi Çubuk bendi'nin suları altında kalmış (A. A. Candar, *Anadolu coğrafya lûgatı sınaçları*, 2.bs., Ankara 1941, 7).

Ağaç hanı. Eski Malatya-Elbistan arasında. Bk. Feridun Beg *Münşeat*², I, 345; Taeschner, *Weg.*, II, 33.

Ağrı hanı. Konya-Beyşehir arasında. Yunuslar hanı (nr. 127)

narbaşı arasında, Pazarviran'dan 6 km.-de köy.

Kömüşhan. Eski Malatya-Sivas arasında. Eski Malatya'nın ↙ 20 km. kuzeyinde.

Lalahan. Sivas-Ankara arasında. Ankara'nın doğusunda, Hasan-oğlan güneyinde kasaba. (Krş : Taeschner, *Weg.*, I, 238, taf. 35).

Rabat (< Rıbat ?). Harput-Divriği arasında. Çemişkezek'in kuzeybatısında, Barasor suyu kenarında köy.

Rabat (< Rıbat ?). Harput-Divriği arasında. Yukarıda geçen Burmahan'ın doğusunda, Fırat ırmağı ile demiryolu arasında köy.

Sarhan. Erzurum-Sivas arasında. Alakilise'den 7 km. batıda köy.

Seyetihan. Konya-Karaman arasında. Çumra'nın güneydoğusunda bir mevki.

Şahnahan. Eski Malatya-Kayseri arasında. Eski Malatya'dan ↙ 14 km. batıda köy. Bu yeradındaki, gerek "han" eki ve gerek ortaçağda kullanılan bir rütbe olan "şahna" kelimesi şiddetle dikkatimizi çekmektedir.

Yahşihan. Sivas-Ankara arasında. Kırıkkale'nin 6-7 km. batısında, Kızılırmak'ın sol sahilinde kasaba.

Bu yazıda kullanılan kısaltmalar :

Erdmann = K. Erdmann, *Das anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts*, I-II, Berlin 1931.

Evliya Çelebi = Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II-IX, İstanbul 1314-1935.

İbn Bîbî = İbn Bîbî, *Tevārîh-i ül-i Selçûk*, IV, nşr. Th. Houtsma, Leide 1902.

Pegolotti, *Mercatura* = Fr. B. Pegolotti, *La Practica della Mercatura*, nşr. A. Evans, Massachusettes 1936.

Taeschner, *Weg.* = Fr. Taeschner, *Das anatolische Wegenetz nach osmanischen Quellen*, I-II, Leipzig 1924-26.

Ek :

İbrahim-şah hanı. Harput-Divriği yolunda (2-den önce). Elâzığ'ın 16 km. kuzeybatısında, Hanibrahimşah köyünde. Kitâbesiz. Büyük ölçüdeki avlulu hanlardan, fakat avlusu yıkılmış.

O. Aslanapa, *1959 Haziranında bir doğu Anadolu gezisinden notlar*, Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi, Ankara 1962, 26.